

A Szentgyörgyi-hagyaték és szerepe az Országos Idegennyelvű Könyvtár délszláv nyelvű gyűjteményében

BADA Zoltán

1. A Szentgyörgyi-hagyaték átvétele és feldolgozásának előkészületei

Az 1956-ban alapított Állami Gorkij Könyvtár, majd annak jogutódja, az 1990-től Országos Idegennyelvű Könyvtár néven működő budapesti szakkönyvtár mindig jelentős szerepet töltött be a magyarországi közgyűjteményi és közművelődési életben. Napjainkban, amikor az idegen nyelv tudása és beszélése nemcsak pusztán emberi erénynek, hanem nagyon sokszor szakmai és egzisztenciális követelménynek is számít, az intézménybe látogatóknak módjukban áll, hogy több mint 130 idegen nyelven előállított és szerkesztett könyvtári dokumentumból informálódjanak rendszeresen. A könyvtár tagjainak alkalom adódik arra is, hogy több mint 60 idegen nyelv oktatói segédletei (tankönyvek, munkafüzetek és hangzó anyagai) révén idegen nyelveket tanuljanak, és folyamatosan képezzék önmagukat. Ismeretes az is, hogy még az 1970-es évek első felétől a könyvtár nyelvi referensei által intézményesített módon gyűjti, gondozza

és népszerűsíti a Magyarországon élő 13 nemzeti és etnikai kisebbség könyveit, sajtótermékeit és egyéb kiadványait. A szokásos évi szerkesztéseken kívül az Országos Idegennyelvű Könyvtár saját állományát oly módon is tovább bővíti és fejleszti, hogy közismert érdemes személyek idegen nyelvű magánkönyvtári gyűjteményeit a szolgáltatásokban való hasznosítás céljával megvásárolja, illetve átveszi. A világviszonylatban is ismert Fajsi Károly-féle Eszperantó Magángyűjtemény megvásárlása után 2003 elején a budapesti intézmény átvette *Dr. Szentgyörgyi István* (1921-2004)¹ magánkönyvtári gyűjteményének nagyobb részét. A szabadkai származású gimnáziumi tanár, aki délszláv nemzeti irodalmakat és nyelveket oktatott és aki két évtizedig a Szabadkai Városi Könyvtárban is dolgozott osztályvezetőként, élete végén értékes könyveket és folyóiratokat, valamint tekintélyes mennyiségű sajtó-kivágot ajándékozott az

Országos Idegennyelvű Könyvtárnak. Az ajánlókozásról szóló szerződést 2003. január 25-én Szentgyörgyi István és *Juhász Jenő*, az OIK akkori főigazgatója látta el kézjeggyével. A szerződés értelmében a könyvtár kötelezettséget vállalt, hogy az átvett dokumentumokról leltárt készítsen, gondoskodjon könyvtári feldolgozásukról, valamint a gyűjteményt szolgáltató integrált rendszerén belül megbontatlan egységben feltárja az olvasóknak.²

A Szentgyörgyi-hagyaték (tovább: Hagyaték) szerb, horvát, szlovén és macedón nyelvű, továbbá montenegrói és bosznia vonatkozású, valamint magyar és szerény mennyiségű egyéb idegen nyelvű könyveket és időszaki kiadványokat tartalmaz. Az átvétel idején a Hagyaték két nagyobb egységből tevődött össze:

A) A **Könyvállomány** tematikus irodalom- és nyelvtudományi monográfiákat és tanulmányköteteket, szépirodalmi alkotásokat, rövidebb vagy hosszabb lélegzetű nyomtatott kiadványokat – összességében 59 kartondoboznyi dokumentumot tartalmazott. Ezek betűrendes nemzeti nyelvi bontásban a következő számadatokat nyújtják: 52 tétel boszniai, 445 tétel horvát, 27 tétel macedón, 46 tétel montenegrói, 884 tétel szerb, 143 tétel szlovén és 366 tétel magyar nyelvű dokumentum, illetve 88 tétel egyéb (francia, német, olasz, spanyol, orosz, latin stb.) nyelvű és vonatkozású kiadvány szerb és horvát fordításai.

B) A **Sajtóállományhoz** több igen jelentős, de már korábban megszűnt időszaki kiadvány- és folyóirat-sorozat tartozott, továbbá újságkivágatokat, önálló kisnyomtatványokat, kéziratokat és tematikus iratokat tartalmazó tékák, amelyek összesen 62 kartondobozban kerültek az OIK-ba. A nyelvi bontások szerinti számadatok a következők: 10 téka boszniai, 74 téka horvát, 42 téka montenegrói, 80 téka szerb és 9 téka szlovén, valamint 4 téka magyar és 9 téka egyéb nyelvi vonatkozású sajtótermék.

Annak érdekében, hogy a feldolgozásra átvett

könyvek és időszaki kiadványok elektronikusan fel legyenek tárva, illetve helyet kaphassanak az Országos Idegennyelvű Könyvtár számítógépes integrált rendszerében, az OIK pályázati programjával *elektronikus adatfeldolgozás* címen 2051 tétel könyvet és 228 tétel folyóirat-tékát, azaz összesen **2279** darab dokumentumot jelentett be a Nemzeti Kulturális Alapprogram (ma: Nemzeti Kulturális Alap) pályázatára. Az említett pályázaton az OIK-nak kétszer kellett részt vennie. Míg első nekifutásból 2003 folyamán nem kapott pénzügyi támogatást, 2004 végén az újabb próbálkozást már siker koronázta: a **Nemzeti Kulturális Alapprogram Könyvtári Szakmai Kollégiumának** a különösen jelentős könyvtári és hagyatéki gyűjtemények feldolgozására kiírt pályázatán intézményünk jelentős anyagi támogatást kapott.³ Az eredetileg 2005. január 15. és október 31. között előírt feldolgozási időszak határideje (pénzügyi elszámolással együtt) utólag azért módosult 2006. június 30-ra, mert időközben az Országos Idegennyelvű Könyvtárban számítógépes szoftver programcserére került sor. Az S-Lib integrált rendszert felváltó HunTéka számítógépes könyvtári programnak a műszaki beiktatása a vártnál jóval bonyolultabb műveletnek bizonyult. Különösen a könyvkatalógus és a cikkadatbázis modulnál mutatkozott szükség több olyan beavatkozásra, ami által az OIK egyéni igényei optimálisan ki lettek elégítve. Ezek az elkerülhetetlen technikai munkálatok nagyon időigényesek voltak, és kedvezőtlenül hatottak a különböző könyvtári szakmai feladatok teljesítési határidejére. Az adatbázisok építése és az újonnan szerzeményezett könyvtári dokumentumok katalógizálása mellett a Hagyaték katalógizálásának beindítása is komolyan késett, ezért határidőmódosítást kérvényeztünk.⁴ Az imént említett műszaki beavatkozásokat a Könyvtári Szakmai Kollégium kuratóriuma jogos érveként el is fogadta és magas fokú megértést tanúsítva jóváhagyta a Szentgyörgyi-hagyaték feldolgozásának új határidejét.

2. A Hagyaték könyvtári feldolgozásával kapcsolatos szakmai megjegyzések és statisztikai adatok⁵

A hagyatékát elajándékozó Szentgyörgyi István aktív könyvtárosi munkája és magángyűjtői ténykedése idején különösen nagy érdeklődést tanúsított a délszláv nemzeti irodalmak és nyelvtudományok jeles alkotóinak művei, valamint Szabadka város helytörténete és az ott élő bunyevácok művelődéstörténete iránt. A vérbeli bibliofil egy nagyon rugalmas tematikus gyűjtést művelt: nemcsak könyveket és folyóiratokat gyűjtött, hanem a szóban forgó kiadványokra vonatkozó értékeléseket, kritikai elemzéseket és recenziókat is gondosan eltette az útókor számára. Ennek következtében igen gyakran előfordult az a helyzet, hogy azokban a dobozokban, amelyekre az volt ráírva, hogy KÖNYVEK, tematikus időszaki kiadványokat, illetve sajtó-kivágatokat tartalmazó tárolóeszközöket (borítékokat, dossziékat, újság-kötegeket és tékákat) is találtunk. A tematikus gyűjtést elősegítő tárolóeszközök logikai rendjét olykor kénytelenek voltunk megbontani, hiszen a tárolóeszközök közül több is nagyon színvonalas, ám könnyen elrejlő kis méretű könyveket is tartalmazott. A kutató és rendszerező munka idején e „búvópatakok váratlan felfedezése” tudta igazán éreztetni velünk azt a kellemes érzést, amelyet tudós berkekben nemes egyszerűséggel sikerélménynek szoktak nevezni. A tematikus gyűjtések esetenkénti feloldását követően az információhordozókat dokumentumfajták, tematikus és tudományos szakágazatok, irodalmi műfajok, valamint nemzeti nyelvi bontások szerint juttattuk be a HunTéka integrált rendszer elektronikus katalógusába.

Egyes tárolóeszközök logikai rendjének/rendszerének a felbontása, a könyvtári doku-

mentumoknak több részegységre való osztása következtében a feldolgozott szerzemények számaránya is megváltozott: mind a könyvek, mind pedig a periodika tartományába tartozó kiadványok száma igen jelentősen megnőtt. El kell mondanunk azt is, hogy a Hagyatékban szereplő könyvek nyelvek szerinti bontásának számadatait a mindennapi könyvtári gyakorlatban alkalmazott nemzeti nyelvi kódok is befolyásolták. Ugyanis, a boszniai kiadványok, valamint a szerb és a horvát nyelvű kiadványoknál gyakran megkétszereződtek a nyelvi kódok (a szerb és szerb-horvát, illetve horvát és horvát-szerb nyelvvariánsok formájában), mivel az egykori királyi és titói jugoszláv államban (1929–1991) az aktuális nemzet(iség)i és nyelvpolitikai gyakorlat a könyvtártudománynak ezt diktálta. Az is előfordult, hogy az ún. szerb-horvát, illetve a horvát-szerb kiadványokat a két nemzeti kód (szerb, horvát) egy időben való feltüntetésével oldottuk meg. Ennek következménye az lett, hogy ugyanaz a kiadvány mindkét nyelv statisztikájában is megjelent. Nem utolsósorban, egy 1969-ben Zágrábban kiadott két kötetes nyolc nyelvű összehasonlító szótár címbeli elemeinek a Targyszó keresési mezőben való egyenkénti feltüntetése ugyancsak befolyásolta a statisztikai adatok „pontosságát”. Mivel az ún. nyelvi kölcsönhatások okozta átfedések és az OPAC technikai jellegzetességei miatt nem áll módunkban egészen megbízható, releváns számadatokat prezentálni, ezért a következő táblázatban *nyelvi vonatkozásokat* tüntettünk fel. A feltüntetett számok a Hagyatékról készült szakmai jelentés megírása idején, vagyis a 2006. júniusában összegyűjtött adatokat tükrözik:

KÖNYVEK

Nyelvi vonatkozások	Állományi	Letét	Selejt	Összesen
boszniai (szh)	0	8	0	8
horvát	233	50	163	446
francia	2	0	3	5
latin	2	0	5	7
macedón	12	4	4	20
magyar	83	1	274	358
montenegrói	0	2	0	2
német	2	10	12	24
olasz	2	0	0	2
orosz	2	1	0	3
spanyol	2	0	0	2
szerb	519	93	296	908
szlovén	46	4	14	64
Összesen	905	173	771	1849

A válogatás, selejtezés és a tényleges feldolgozás egész időtartama alatt nem kevés **sérült** és **szakadt** könyvet találtunk. Igen megviselt állapotuk miatt ezeket csak nyilvántartásba vettük és egy belső használati word formátumú file-ban előzetes címleírást kaptak. Tényleges katalogizálásukra csak a nélkülözhetetlen könyvkötészet beavatkozása után kerülhet sor. E könyvek mennyisége **67** darab kiadvány.

A Hagyatékban szép számban előfordultak nagyon régi, patinás értékű könyvek is, amelyek lapjain, sajnos, a **gombásodás** jeleit lehetett észlelni. Ezeket a dokumentumokat ugyancsak nyilvántartásba vettük és külön dobozokban elkülönítettük. Ténylegesen úgy tekintünk rájuk, mint az OPAC-ba bekerült dokumentumokra. Végleges feldolgozásukra és katalogizálásukra csak azután kerülhet sor, miután megfelelő kezelésben, szakszerű fertőtlenítésben részesítik őket. Ezen kiadványok mennyisége **189** darab.

A Hagyatékban találtunk olyan könyveket is, amelyek tartalmi szempontból nem illenek bele intézményünk fő gyűjtőkörébe, de más könyvtáraknak még felkínálhatóak. Természetesen ezek a kiadványok nem kerültek be az OIK

elektronikus katalógusába! Feldolgozásukat, katalogizálásukat majd azon rokonintézmények végzik el, amelyek terveink szerint az imént említett letéti anyagokat korlátlan határidőre vennék át az OIK-tól. A letétbe tervezett és ajánlott kiadványok száma **173** darab.

A Hagyatékban meglehetősen sok olyan kiadvány is szerepelt, amelyeket kizárólag a **selejt** kategóriába lehetett sorolni. Szakmai elbírálásuk több hónapot vett igénybe. Gyakorlatilag az előkészületek egész időtartama alatt, de még a katalogizálás idején is folyamatosan bukkantunk rá ilyen kiadványokra! Olyan könyvekről van szó, amelyek tartalom tekintetében és intézményünk gyűjtőkörével szemben teljesen profil-idegennek számítanak, és amelyeknek más könyvtárak is nagyon nehezen vennék hasznát. Ezek a kiadványok a régi marxista szemléletű társadalom- és történettudományi alkotások, délszláv nyelveken kiadott gazdaságtudományi, filozófiai, orvostudományi, építészeti, teológiai, állattenyésztési és egyéb mezőgazdasági kiadványok, valamint a csekély értékű és gyenge esztétikai színvonalat nyújtó (képző)művészeti alkotások, aprónyomtatványok – szám szerint **771** tétel.

Mindent összevetve, a Szentgyörgyi-hagyaték könyvvállománya fizikai állapot tekintetében a következő összképet nyújtja:

Könyvek fizikai állapota	
Állományba került	915
Gombásodás (fertőtleníteni)	189
Sérült (kötészetre)	67
Letét	173
Selejt	771
Összesen	2115

Az összesen számba vett **2115** könyv, illetve aprónyomatvány közül az OIK és a többi könyvtár

számára **1344** tételnyi hasznos kiadvány létezik. Az utolsó négy kategóriáról részletes jegyzékek készültek, amelyek belső használati word filekben, illetve CD-lemezeken kaptak elhelyezést. Az OIK illetékesei olyan döntést is hoztak, hogy a Katalist könyvtártudományi és informatikai tájékoztatási rendszeren keresztül értesíteni fogjuk a többi hazai könyvtárat, milyen alkotásokat kínálunk ideiglenes vagy hosszú távú letételre, átvételre.

A Hagyaték révén az OIK jelentős mennyiségű időszaki kiadványt is kapott ajándékba. A **126** tétel folyóiratnak hozzávetőlegesen az egynegyede hiánypótló szerepet tölt be! A periodikák statisztikai adatai a következők:

FOLYÓIRATOK				
Nyelvi bontás	Állomány	Letét	Selejt	Összesen
boszniai (szh.)	0	0	1	1
horvát	18	56	152	226
macedón	0	0	6	6
magyar	0	0	194	194
montenegrói	0	0	13	13
szerb	108	3	207	318
szlovén	0	37	34	71
Összesen	126	96	607	829

Szakmai téren a legnagyobb kihívást a sajtó-kivágatok kiválogatása és szakszerű elbírálása jelentette. Szentgyörgyi István az általa kigyűjtött tengernyi újság- és folyóirat-kivágot négy tárolóeszköz révén vette magánkönyvtári nyilvántartásba: *borítékokban, dossziékban, újságkötegekben és tékákbán*. Az ajándékozó általi tematikus csoportosítást akkor voltunk kénytelenek megbontani, amikor a bennük elrejlő, de utólag felfedezett könyveket és folyóiratokat a maguk adathordozói kategóriájába soroltuk át. Ezen kívül, ha például több dosszié egy kötegebe volt kötve, de valamennyi dosszié tematikai szempontból önálló, egyedi információhordozó egységnek lett (át)minősítve, akkor ezeket

az adattárolókat feloldottuk és minden egyes dossziét természetesen a maga adattároló kategóriájába, vagyis a dossziék közé soroltuk át. Az esetek többségében tiszteletben tartottuk az előző tulajdonos gyűjtési elveit s csak a könyvtárunk gyűjtési profilját szolgáló irodalom- és nyelvtudományi, szlavisztikai és kisebb mennyiségű hungarológiai sajtó-különlegességeket vettük figyelembe. Többszöri áttekintés és értékelés után azt kellett megállapítanunk, hogy a sajtó-kivágatok jelentősebb része mind tartalmi, mind esztétikai értéke jóval gyengébb a nyilván- tartásba vett könyvek és folyóiratok információs színvonalától. A sajtó-kivágatok egyenkénti feldolgozása adatbázis-kapacitás hiánya miatt

elmaradt, de word formátumú filekben elmentettük a tároló eszközök statisztikai adatait, valamint a szerzőségi adatokat. Utolsó táblázatunkban a sajtó-kivágatok tárolóeszközeire vonatkozó statisztikai adatokat tesszük közzé:

SAJTÓKIVÁGATOK				
Tároló eszközök	Állomány	Letét	Selejt	Összesen
boríték	4	0	25	29
dossier	274	28	215	517
köteg	1	0	31	32
téka	154	6	49	209
Összesen	433	34	320	787

Mindent összevetve, a 2006. év első félévének végéig az OIK-ban átválogattunk, szelektáltunk és (át)csoportosítottunk összesen **3731** dokumentumot. Ebből **1730** kiadvány került könyvtári állományba, illetve nyilvántartásba, további **303** alkotás letéti-, **1698** pedig selejtjegyzékre.

3. A Szentgyörgyi-hagyaték értékes és ritka kiadványai

Tekintettel arra, hogy a Hagyatékhoz tartozó hasznos kiadványok mennyisége megközelíti a 2000 tételt, mostani rövid ismertetőnk keretében – a teljesség igénye nélkül – bemutatunk egy csokornyit olyan könyvkülönlegességet, amelyek még a 19. és 20. század fordulójának éveiben láttak napvilágot, vagyis azokban az esztendőben, amikor a délszláv nemzetek első közös állama még nem létezett.

Már említettük, hogy Szentgyörgyi István élete során élénk figyelemmel tanulmányozta a Szabadkán és annak környékén élő bunyevácok hely- és művelődéstörténetét. Hagyatékában többek között rábukkantunk *Ivan Ivanić* azon kiadványára, amely a bácskai, baranyai és likai bunyevácok meg sokákok nemzeti(ségi) történetével, néprajzával, kultúrájával, demográfiai és gazdasági helyzetével, valamint etnikai jellegzetességeivel foglalkozik (a könyv még 1899-ben jelent meg a Szerb Matica gondozásában).⁶ A bu-

nyevác irodalomnak számos jeles alkotóját tartja számon az irodalomtörténet. Közülük most megemlíthetjük *Blaško Rajić*-ot és 1913-ban megjelentetett „*Bellehem*” című három felvonásos pásztorjátékát, amely a karácsonyi hagyományörzés világába kalauzolja el az olvasókat.⁷

A délszláv nemzetek történetében jelentős szerepet játszottak a Matica néven ismerté vált nemzeti intézmények, amelyek egyfelől a 19. században segítették a nemzeti tudat erősödését, másfelől pedig komolyan támogatták a tudományos és művelődési közéletet. A Hagyatékban négy olyan alkotást találtunk, amelyek a nagy múltú intézmények történetét mutatják be – rendre egy-egy fontosabb évforduló alkalmából! *Tade Smičiklas*, a jeles horvát történész *Franjo Marković*-tyal karöltve megírta a még 1842-ben megalapított Horvát Matica történetét (az emlékkönyv az intézmény fennállásának 50. évfordulóján, 1892-ben jelent meg).⁸ Az igényességéről ugyancsak ismert *Petar Karlić* vállalta magára azt a feladatot, hogy 3 kötetben megírja a Dalmát Matica történetét. Ez az alkotás 1913-ban hagyta el a nyomdát, vagyis egy évvel azután, hogy ez az intézmény beolvadt a Zágrábban székelő Horvát Maticába.⁹ A következő két kiadvány már a délszláv nemzetek közös államában, a Szerb-Horvát-Szlovén Királyságban (1918-tól), illetve a Jugoszláv Királyságban (1929-től) látott napvilágot. A Szerb Matica, amely e nemzeti intéz-

mények közül a legrégebbi, azaz a rangidős, még 1826-ban alakult meg gazdag pesti szerb kereskedők és mecénások jóvoltából. A centenárium megünneplését követő évben Újvidéken kiadtak egy vaskos ünnepi emlékkönyvet, amelynek szerkesztője *Aleksa Ivić* volt.¹⁰ Végül megemlítjük, hogy 1935-ben Ljubljanában *Joka Žigon* jóvoltából megjelentették a szlovének szellemi intézményének, a Szlovén Maticának múltját leíró alkotást.¹¹

A délszláv nemzetek története során számos közismert és érdemes személyiség életrajzát örökítették meg az útókor számára. A Szentgyörgyi Istvántól kapott könyvek között megtaláltuk a horvát katolikus egyházi főméltóság és történész, *dr. Franjo Rački* (1828–1894) életét és áldásos ténykedését bemutató monográfiát, amelyet az ugyancsak közismert történész, *Tade Smičiklas* írt meg.¹² *Vjekoslav Klaić* volt a szerzője annak a könyvnek, amely megörökítette a jeles horvát költő és publicista, *Pavle Ritter Vitezović* (1652–1713) életrajzát (ezt az alkotást nem sokkal *Vitezović* halálának 200. évfordulója után, 1914-ben jelentették meg).¹³ A horvát irodalomtörténészek közül *Krsto Pavletić* 1917-ben megírta a *Franjo Marković* (1845–1914) költő, filozófus életét és munkásságát bemutató alkotást¹⁴, míg *Antun Barac*, aki számos kiváló tudományos szintézist mondhat magáénak, 1918-ban *Vladimir Nazor* (1876–1949) költőről alkotott egy kisebb tanulmányvázlatot.¹⁵ A szerb művelődéstörténetben is volt néhány olyan személyiség, akiről méltó módon emlékezett meg a tudós társadalom. *Dositej Obradović* (1739?–1811) író és műfordító a szerb nemzet egyik sorsdöntő korszakában, az 1804–1813. évi első szerb felkelés idején a művelődési ügyek intézője volt, és az ő nevéhez fűződik az első szerb főiskola megalapítása Belgrádban. A Szentgyörgyi-hagyatékban három régi alkotás őrzi *Dositej Obradović* emlékét: egy 1899-ben megjelentetett műben hazai (szerbiai) levelezéseit olvashatjuk¹⁶, *Tihomir Ostojić* alkotása *Dositej*nek a Hopovo kolostorban eltöltött hónapjait eleveníti fel¹⁷, míg *Stojan*

Novaković több alkotótársával együtt 1911-ben *Dositej* halálának centenáriuma egy emlékkönyvet jelentett meg.¹⁸ Ebben a témakörben megemlítjük még azt, hogy 1893-ban *Stevan Pavlović* tollából megjelent egy életrajzi alkotás *Sima Milutinović Sarajlija* (1791–1847) költőről¹⁹, míg 1899-ben *Milan Savić*, *Slobodan Jovanović* és *Đorđe Magarašević* sajtó alá rendezte azt a kiadványt, amelyben megemlékeztek a Szerb Matica egyik megalapítójának és első elnökének, *Jovan Hadžić-Svetić* (1799–1869) életéről és munkásságáról (a mű *Hadžić* születésének 100. évfordulóján került az olvasókhoz).²⁰ Az irodalomtörténeti alkotásokról szóló összeállítás keretében hadd említsük meg a horvátországi protestáns irodalom történetét a reformáció korából (szerzője *Franjo Bučar*)²¹, továbbá *Jovan Skerlić* kiváló irodalomtörténész egyik szintézisét az újkori szerb irodalomtörténetről²², *Bogdan Popović*-nak irodalom- és művészettörténeti esszéit és tanulmányait tartalmazó kötetét²³, s végül, de nem utolsósorban *Ivan Grafenauer* azon alkotását, amelyben megemlékezik *Matija Kastelec* (1620–1688) lexikográfus és teológiai író hagyatékáról és más jeles szlovén alkotók kéziratairól.²⁴

A Hagyatékban bőven akadnak szépirodalmi alkotások is. Megint csak a teljesség igénye nélkül válogattunk a régebben kiadott érdekességek közül és ezeket most megjelenési éveik kronológiai sorrendjében fogjuk megemlíteni. A 20. század első évében, 1901-ben két alkotás került a horvát ajkú olvasók kezébe: *Josip Draženović* egyik kisregénye, amely egy dalmáciai kisvárosban lejátszódó menyegző történetéről és az azt követő hétköznapiakról szól, valamint a neves reneszánszkori alkotó, *Marko Marulić* közismert hat felvonásos epikus költeménye, a „*Judita*” (mindkét kiadvány a Horvát Matica gondozásában jelent meg).²⁵ Öt év elteltével, 1906-ban a főként színdarabjairól és komédiáiról ismert *Branislav Nušić* megjelentette „*Svet*” (*Világ*) címmel egy négy felvonásos darabját.²⁶ A szlovén ajkú *Fran Ksaver Meško* 1911-ben „*Črna*

smrt” (*Fekete halál*) címmel írt egy elbeszélés kötetet.²⁷ A vérzivataros I. világháború végéről, majd az azt követő első évekből 3 jeles verses-kötet (két szerb és egy szlovén alkotás) található a Hagyatékban: 1918-ból *Veljko Petrović* „*Na pragu*”²⁸ (*Küszöbön*), 1919-ből *Miroslav Crnjanski* „*Lirika Itake*”²⁹ (*Itaka lirája*), 1920-ból pedig *Simon Jenko* szlovén költő „*Pesmi*”³⁰ (*Versek*) című színvonalas kiadványa.

Végezetül, pár gondolat erejéig szólni fogunk néhány nyelvtudományi kiadványról. *Pera P. Dorđević* szerbiai nyelvтанár 1889-ben egy mondattani segédkönyvet jelentett meg a prepozíció nélküli esetekről³¹, míg Horvátországban egy emberöltőnyi idő után, 1915-ben megjelent a könyvesboltokban a közismert nyelvtudós, *Ivan Broz* helyesírási szaktanácsadó könyve, amelyet szerzőtársa, *Dalibor Boranić* rendezett sajtó alá.³² Ez utóbbi könyv az elkövetkező évtizedekben még számos kiadást ért meg, s népszerűség tekintetében keményen veteke-dett a *Stjepan Babić – Božidar Finka – Milan Moguš* alkotta szerzői trojka ugyancsak híressé vált, 1971-ben kiadott helyesírási tanácsadójával. A végére hagyunk egy magyar vonatkozású érdekességet. Az első világháborút lezáró 1918. évben Zombor városában megjelent *Terzin Pál* alkotása „*Szerb-horvát nyelvtan és társalgó magyar ajkúak számára*” címmel.³³ Más, sokkal békésebb időkben is az ilyen alkotások egyértelműen a különböző szomszédos nemzetek nyelvtudományi kapcsolatait szolgálják, s a bibliofilek számára sem egy utolsó kiadvány.

4. A Szentgyörgyi-hagyaték jelenbeli és jövőbeli szerepe

A Hagyaték kapcsán két egészen evidens szakmai kérdés vetődik fel. Az első: *milyen szerep jut (majd) ennek a mennyiségében számottevő és témakörben igen sokrétű tárgyi-szellemi örökségnek?* Az ajándékozási szerződés értelmében az OIK szakértői már elvégezték a két legfon-

tosabb számbavételi feladatot: a leltározást és az elektronikus katalogizálást. A HunTéka integrált rendszerbe beiktatott könyvek és folyóiratok 2006. júniusa óta on-line módon is elérhetőek a jugoszlavika iránt érdeklődő olvasók és a majdan könyvtárunkba látogatók részére.³⁴ A délszláv, vagyis a horvát, macedón, szerb és szlovén nyelvű kiadványok az OIK aktuális kurrens nemzeti nyelvi állományaiba kerültek és azok szerves részét képezik – nem egy esetben tematikus hiányokat (be)pótolva! Nem vitás, hogy új szerzeményeink nagy szerepet fognak betölteni a délszláv nemzeti irodalmak és nyelvek népszerűsítése terén. A Hagyaték ritka és értékesebb kiadványait az OIK olvasótermében fogják az érdeklődők rendelkezésére bocsátani, míg a szépirodalmi alkotások zöme (főként az 1945 utáni megjelenésűek) a kölcsönözhető állományt képezik. Amennyiben igény mutatkozik rá, a Hagyaték dokumentumait könyvtárközi kölcsönzés útján is hozzáférhetővé tesszük.

A második kérdés: *kikre számít(hat)unk, mint potenciális felhasználókra?* A Szentgyörgyi-hagyaték az ELTE BTK Szláv Filológiai Tanszékének, de a többi magyarországi tudományegyetem jugoszlavika-szakos tanárai és hallgatói egyaránt nagy hasznát vehetik. Az állományba került könyvtári dokumentumok – még ha több évtizeddel korábban is jelentek meg – tartalmi szempontból a maguk módján „friss forrást” jelentenek a tudományos kutatók és érdeklődők számára, hiszen a ritkaságszámba menő „régí újdonságok” számos érdekességet rejtnek/rejthetnek magukban.

Mindent összevetve reméljük, hogy az elvégzett katalogizálási munkálatokat követően a Szentgyörgyi-hagyaték az előttünk álló esztendőkből mind szakmai körökben (az OIK körle vele által értesített felsőoktatási intézményekben), mind pedig a magyarországi horvát, szerb és szlovén nemzetiségi önkormányzatok és oktatási intézmények körében is kellő mértékű publicitást fog kapni. A Hagyaték dokumentumainak felhasználói minden bizonnyal új tudással,

szakmai ismeretekkel és esztétikai élményekkel gazdagodhatnak.

JEGYZETEK

1. Szentgyörgyi István szakmai életrajzát ld.: Bada Zoltán: Szentgyörgyi István hagyatékának jövőbeli szerepe az Országos Idegennyelvű Könyvtár szolgálatában. Könyv, könyvtár, könyvtáros. 14.évf. 11.sz. (2005. nov.), p. 38.
2. Ajándékozási szerződés, OIK Irattára, 71/2003. azonosító szám alatt lévő dokumentum (3-5. pontok)
3. Nemzeti Kulturális Alapprogram Könyvtári Szakmai Kollégium, Pályázati Adattlap, OIK Irattára, 235/2004. (Az aktán belül ld. a 2120/255. azonosító szám alatt lévő pályázati támogatást megítélő dokumentumot: A Szentgyörgyi-féle, zömében délszláv nyelveken írott irodalmi és nyelvtudományi hagyaték feltárása elektronikus formában)
4. Nemzeti Kulturális Alapprogram Könyvtári Szakmai Kollégium, Pályázati Adattlap, OIK Irattára, 235/2004-2005. (Az aktán belül ld.: Méltányossági határidő-módosítási kérelem. A 2005. szept. 1. keltezésű kérelem aláírója: Mender Tiborné, az OIK főigazgatója)
5. Az OIK 2006. június 15-i keltezéssel a Nemzeti Kulturális Alapprogram Könyvtári Szakmai Kollégiumának egy 5 oldalas szakmai jelentés küldött, amelynek címe: „Szakmai jelentés a Szentgyörgyi-hagyaték feldolgozásának munkamenetéről”. Aláírók: Lukács Zsuzsanna és Bada Zoltán. Az említett beszámólót ld.: Nemzeti Kulturális Alapprogram Könyvtári Szakmai Kollégium, Pályázati Adattlap, OIK Irattára, 235/2004-2006.
6. IVANIĆ, Ivan: Bunevci i Šokci u Bačkoj, Baranji i Lici : istorija, etnografija, kultura, društveno, brojno i privredno stanje, etničke osobine. – [Novi Sad] : Matica srpska, 1899.
7. RAJIĆ, Blaško: Betlehem : pastirska igra u tri čina. – Subotica : Tiskara Hungaria, 1913.
8. SMIČIKLAS, Tade – MARKOVIĆ, Franjo: Matica hrvatska od godine 1842. do godine 1892. : spomen-knjiga. – Zagreb : Matica hrvatska, 1892.
9. KARLIĆ, Petar: Matica dalmatinska, 1-3. – Zadar : Matica dalmatinska, 1913.
10. IVIĆ, Aleksa: Matica srpska, 1826 - 1926. – Novi Sad : Matica srpska, 1927. [Ez az alkotás egyelőre még a kötet-szetre szánt könyvek jegyzékén szerepel.]
11. ŽIGON, Joka: Veliko pismo Slovenske duhovne združitev : ustanovitev Slovenske matice. – Ljubljana : Slovenska Matica, 1935. [Ez az alkotás egyelőre még a fertőtlenítés-re szánt könyvek jegyzékén szerepel.]
12. SMIČIKLAS, Tade: Život i djela Dra. Fanje Račkoga. – Zagreb : Jugoslavenska akademija znanosti i umjetnosti, 1895.
13. KLAJIĆ, Vjekoslav: Život i djela Pavla Rittera Vitezovića, 1652-1713. – Zagreb : Matica hrvatska, 1914.
14. PAVLETIĆ, Krsto: Život i pjesnička djela Franje Markovića. – Zagreb : Matica hrvatska, 1917.
15. BARAC, Antun: Vladimir Nazor : skica za studiju. – Zagreb : Nakladni zavod JUG, 1918.
16. OBRADOVIĆ, Dositej: Domaća pisma Dositeja Obradovića. – Beograd : Srpska književna zadruga, 1899.
17. OSTOJIĆ, Tihomir: Dositej Obranović u Hopovu : studija iz kulturene i književne istorije. – Novi Sad : Matica srpska, 1907.
18. NOVAKOVIĆ, Stojan [et al.]: Spomenica Dositeja Obradovića. – Beograd : Srpska književna zadruga, 1911.
19. PAVLOVIĆ, Stevan: Sima Milutinović Sarajlija : život, književna radna i slika mu. – Novi Sad : Štamparija srpske knjižare braće M. Popovića, 1893.
20. SAVIĆ, Milan – JOVANOVIĆ, Slobodan – MAGARAŠEVIĆ, Đorđe: Život i rad dra Jovana Hadžića Svetića : u spomen proslave stogodišnice od rođena njegova. – U Novom Sadu : Matica srpska, 1899.
21. BUČAR, Franjo: Povijest hrvatske protestantske književnosti za reformacije. – Zagreb : Matica hrvatska, 1910.
22. SKERLIĆ, Jovan: Istorija nove srpske književnosti : potpuno i ilustrvano izdanje, sa 109 slika u tekstu. – Beograd : Izdavačka knjižara S. B. Cvijanovića, 1914.
23. POPOVIĆ, Bogdan: Ogledi iz književnosti i umetnosti, 1. – Beograd : S. B. Cvijanović, 1914.
24. GRAFENAUER, Ivan: Iz Kastelčeve zapušćine : Rokopisi Prešernovi, Kastelčevi in drugi : pomnožen in popravljen ponatisk iz „Časa” letnik IV, 1910. – Ljubljana : Katoliška Bukvarna, 1911.
25. DRAŽENIĆ, Josip: Povjest jednoga vjenčanja : pripovijest iz primorskoga malogradskega života. – Zagreb : Matica hrvatska, 1901.; MARULIĆ, Marko – KUŠAR, Macel (ured. i protumačio): Judita : epska pjesma u šest pjevanja. – Zagreb : Matica hrvatska, 1901.
26. NUŠIĆ, Branislav: Svet : komad u četiri dela. – Beograd : Srpska književna zadruga, 1906.
27. MEŠKO, Fran Ksaver: Črna smrt. – Ljubljana : Matica Slovenska, 1911.
28. PETROVIĆ, Veljko: Na pragu : knjiga stihova, 1904-1912. – Zemun ; Beograd ; Pančevo : Napredak, 1918.
29. CRNJANSKI, Miloš: Lirika Itake. – Beograd : S. B. Cvijanović, 1919.
30. JENKO, Simon: Pesmi. – Ljubljana : Tiskovna zadruga, 1920.
31. ĐORĐEVIĆ, Pera P.: Prilozi za sintaksu srpskoga jezika,

1. : o padežima bez predloga. – Beograd : Štamparija Kraljevine Srbije, 1889.
32. BROZ, Ivan – BORANIĆ, D. (priredio): Hrvatski pravopis dra. Ivana Broza. – Zagreb : Naklada Kr. hrv.-slav.-dalm. zemaljske vlade, 1915.
33. TERZIN Pál (szerk.): Szerb-horvát nyelvtan és társalgó magyar ajkúak számára. – Zombor : Báits V-r könyvnyomdája, 1918.

34. Az OIK elektronikus katalógusának elérhetősége: <http://opac.oik.hu/monguz/index.jsp?page=search> (A megjelenő gördíthető keresőmezők közül kiválasztjuk a Targyszó feliratút, s ebbe beírjuk: Szentgyörgyi-hagyaték, vagy csak röviden: Szentgyörgyi. Ezt követően további kereső mezők értelemserű felhasználásával – a bool-operátorok szellemében – összetett keresést lehet végezni.)

Lesz-e a magyarországi könyvtáraknak „védőszentje”?

Az amerikai modell

HAJDU Katalin

Az az arany szabály, hogy „*úgy bánj mással, ahogyan magaddal bánnál*” minden kultúrában és vallásban, minden történelmi periódusban erkölcsi alapérték.¹ Ennek megfelelően vagy ennek következtében, ma már minden kultúra függ a filantróp² és a nonprofit szervezetektől, melyek alapvető elemei a mindenkor civil társadalmaknak. A tradicionális jótékonykodás (filantrópia) hatékonyan hozzájárul a közbizalom kialakításához és fenntartásához.

Elképzelhető-e, hogy Magyarország jelen történelmi helyzetében is helye legyen a filantrópiának, s ha igen, mekkora lehet ez a szerep? Milyen területeken lehet számítani jelenlétére, pontosabban, ismételt jelentkezésére? Megvan-e számára a megfelelő jogi, kulturális környezet?

„... Méltóztassék kegyesen engedélyezni, hogy ezen gyűjteményt Magyarországnak adományozhassam, amely nekem az ezek megszerzésére szükséges eszközöket nyújtotta ...”

Gróf Széchényi Ferenc

„... Úgy láttam, nem is lehetne a pénzt ... hasznosabban felhasználni, ... mint, hogy közkönyvtárat alapítok egy településen.”

Andrew Carnegie

Kapitalizmus, demokrácia, filantrópia

Jelen cikknek nem témája a kapitalizmus és a kultúra közötti viszony fejtegetése, bár a társadalmi törvényszerűségeket mi, könyvtárosok sem tudjuk figyelmen kívül hagyni. Ezért azt a kérdést is fel kell tennünk, hogy képes-e a magántőke a könyvtárügy támogatására, és mi kell ahhoz, hogy a magántőke Magyarországon is „rájöjjön” arra, hogy szüksége van a szakmánk által nyújtható szolgáltatásokra, a perspektívikus haszonra.

El kell fogadnunk – nincs más lehetőségünk –, hogy ha szabadpiaci gazdaságban élünk, akkor a kultúra finanszírozását az állam egyre kevésbé